

УДК 371.134

Н. А. Литовченко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

РОЗВИТОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Розглянуто етапи формування й розвитку міжкультурної комунікативної компетенції студентів вищих навчальних закладів. Виявлено основні методи і технології викладання ділової англійської мови у контексті міжкультурного підходу до викладання іноземних мов. Проаналізовано навчальний матеріал, що забезпечить перенесення знань з лінгвістики, мовного досвіду, стратегій і досвіду навчання при вивченні іноземних мов.

Ключові слова: міжкультурна компетенція, мультикультуралізм, міжкультурний підхід, метод, матеріали навчання.

Литовченко Н. А. Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара. **РАЗВИТИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ДЕЛОВОГО ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

Рассмотрены этапы формирования и развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов высших учебных заведений. Выявлены основные методы и технологии преподавания делового английского языка в контексте делового межкультурного подхода к обучению иностранным языкам. Проанализирован учебный материал, который обеспечит перенос лингвистических знаний, языкового опыта, стратегий и опыта преподавания при изучении иностранных языков.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, мультикультурализм, межкультурный подход, метод, учебные материалы.

Lytovchenko N. A. Oles Honchar Dnipropetrovsk National University. **THE DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS WHILE LEARNING BUSINESS ENGLISH**

The article deals with the analysis of development of inter-cultural competence of students of higher educational establishments (i. e. universities). It reveals some basic methods and techniques of teaching Business English in the context of multicultural approach to foreign language teaching.

The aim of the article is to investigate the means of developing intercultural competence of students during the course of Business English. The main objectives are the following: to define the notion of 'intercultural communication' and 'intercultural competence'; to study the formation of communicative skills of the university students; to develop the system of exercises that promotes intercultural competence.

Intercultural communication is an interpersonal communication in the specialized context when interlocutors possess various cultural values. This fact provokes a lot of problems in communication. There are several stages of intercultural competence formation: from negation of cultural differences to intercultural integration. Multicultural context is vital in connection with the intercultural communication. Some acts of speech are the subject of cultural variations. Business games prove to be the best way of developing intercultural competence in the course of Business English.

The prospects of further research may be in analysis of different types of business games and conducting the experiment.

Key words: intercultural competence, multiculturalism, approach, method, teaching materials.

Для сучасного інформаційного суспільства характерні процеси глобалізації, інтеграції і міжкультурна взаємодія. Постійно збільшується роль іноземної мови як засобу комунікації і інтеграції у світове суспільство. На сьогодні однією із найактуальніших проблем є розвиток міжкультурної комунікативної компетенції студентів вищих, що надасть їм змогу вільно спілкуватися у міжнародному просторі.

Оволодіння студентами вміннями іншомовного спілкування передбачає формування у них достатнього рівня комунікативної компетенції, яка містить мовну та мовленнєву, соціокультурну та соціолінгвістичну, дискурсивну і стратегічну компетенції [3, с. 16].

Метою даної статті є дослідження засобів розвитку міжкультурної компетенції студентів у процесі вивчення ділової іноземної мови. Мета роботи зумовила наступні **завдання**: з'ясувати значення поняття міжкультурної комунікації та міжкультурної компетенції; дослідити формування комунікативної компетенції студентів вищих навчальних закладів; проаналізувати навчальний матеріал, який би найкраще забезпечував розвиток міжкультурної комунікативної компетенції.

Нагадаємо, що термін «міжкультурна комунікація» (або «міжкультурна інтеракція») вперше використали Г. Трейгер і Е. Голл у роботі «Культура і комунікація. Модель аналізу» (1954), де визначали її як ідеальну ціль, до якої має прагнути людина у бажанні якнайкраще адаптуватися до навколишнього світу [2, с. 2]. Однак варто зазначити, що міжкультурні відмінності, проблема співвідношення культури і комунікації цікавили філософів ще з античних часів, а особливо у XVII–XX ст. (Л. Вітгенштайн, Г. Гадамер, І. Кант, Ф. Ніцше, З. Фрейд, О. Шпенглер та ін.)

Поняття «міжкультурної компетенції» набуло широкого розповсюдження на початку 1970-х рр., коли відбувалося становлення міжкультурної комунікації як самостійного наукового напрямлення. Майже за півстоліття зарубіжні й вітчизняні дослідники, зокрема Н. І. Алмазова, А. В. Анненкова, Б. Р. Могилевич, С. Г. Радул, Ю. В. Яценко, присвятили значну кількість праць вивченню «міжкультурної компетенції» [1, с. 224].

У даній статті ми розглядаємо міжкультурну компетенцію як комплекс аналітичних та стратегічних можливостей, який розширює інтерпретаційний спектр індивіду у процесі міжкультурної взаємодії із представниками другої культури [4, с. 23]. Взявши за основу три фундаментальних і найбільш суттєвих аспекти мови, – лінгвістичний, психологічний і соціальний, – вчені співвіднесли їх з відповідним підходом до вивчення іноземної мови. При цьому під лінгвістичним аспектом мови розуміють її фізичне вираження, тобто звукову або графічну форму. Психологічний аспект вносить у поняття «мова» процесуальний зміст і дозволяє лінгвістам розглядати мову як діяльність, а методистам – навчання іноземній мові як процес формування здатності до мовної діяльності. Виділення соціального аспекту зумовлене соціальною, тобто комунікативною, функцією мови.

На думку Дж. Баста, міжкультурна комунікація здійснюється, якщо відправник і одержувач повідомлення належать до різних культур, якщо учасники комунікації усвідомлюють культурні відмінності один одного. По суті, міжкультурна комунікація – це завжди міжперсональна комунікація в спеціальному контексті, коли один учасник виявляє культурну відмінність іншого. Така комунікація викликає безліч проблем, пов'язаних з різницею в очікуваннях і упередженнях, які властиві кожній людині і, природно, різні в різних культурах. Ознаки міжкультурних відмінностей можуть бути інтерпретовані як відмінності вербальних і невербальних кодів у специфічному контексті комунікації. При цьому кожен учасник культурного контакту володіє своєю власною системою правил, що функціонують так, щоб відіслані й отримані послання могли бути закодовані і розкодовані [6, с. 125].

Однією із важливих проблем міжкультурного спілкування є розуміння актів мовної діяльності в мультикультурному контексті. Акти мовної діяльності, прирізом подяка, вибачення, запитання, варіюються міжкультурно, і належне вико-

ристання мовних актів є предметом культурних варіацій. Таким чином, успішна міжкультурна комунікація потребує особливих знань не-носіїв мови щодо значення певних мовних актів.

Знання лише іноземної мови, якою розмовляє інша національна спільнота, є недостатнім для ведення успішної міжкультурної комунікації. Згідно з результатами проведеного дослідження, ми можемо стверджувати, що явище міжкультурної компетентності є надзвичайно актуальним у контексті сучасного глобалізованого світу. Виділяють шість типових послідовних стадій, що вказують на прогресивний розвиток сприйняття чужої культури у процесі міжкультурної комунікації: заперечення відмінностей культур, захист власної культури, мінімізація культурних відмінностей, визнання та сприйняття існування міжкультурних відмінностей [5, с. 58].

Безумовно, студенти, майбутні фахівці, повинні бути готовими до міжкультурного спілкування із представниками інших країн, до вибору відповідного стилю міжкультурної поведінки та бути здатними до підтримки діалогу, при цьому вміти використовувати та знаходити нестандартні рішення у незнайомих міжкультурних ситуаціях.

Ми погоджуємося з думками тих дослідників, які вважають, що найдоцільнішими методами міжкультурного тренінгу є інтерактивні рольові і ділові ігри, багатоаспектний аналіз специфічних для даної культури комунікативних ситуацій, дослідницькі проекти з міжкультурної проблематики, які можна виконати з використанням наукової літератури або матеріалів з Інтернету, а також на основі свого досвіду після перебування в умовах іншої культури [1; 5; 8].

За способом комунікації ділове спілкування розподіляють на усне і письмове. Усна комунікація відбувається в умовах особистого контакту партнерів. У письмовій комунікації вони розділені простором і часом, що дозволяє їм зосередитися на змісті і формі письмового тексту. Ділове спілкування як документально фіксована форма комунікації характеризується чіткістю, ясністю викладення інформації. У діловій комунікації намагаються уникати неоднозначності висловлювань, яка може супроводжувати усну комунікацію. Це пояснюється тим, що письмові тексти, на відміну від усних, мають юридичну силу [7, с. 56].

За нашими спостереженнями, у навчальній діяльності найважливішу роль відіграє усна комунікація. Інтерактивні методи (ділові та рольові ігри, дискусії тощо) дають студентам змогу опанувати мистецтво ведення переговорів з іноземцями, якщо в них розвивати вміння і навички працювати командно, з урахуванням культурних особливостей ділового партнера.

На заняттях з іноземної мови можливо використовувати такі різновиди ігор: сюжетні, ситуаційно-рольові, ділові. У залежності від рівня комунікативних умінь студентів (високий, середній, низький) обираються найбільш адекватні запитання, які вимагають від студентів умінь легко і швидко приймати умови, запропонованої ситуацією, а також імпровізувати.

Ділова гра включає в себе імітаційні вправи, ігрове проектування, аналіз ситуації. При цьому формується комплекс комунікативних умінь і умінь відчувати партнера зі спілкування, умінь ідентифікувати себе з ним, знаходити способи досягнення позитивного кінцевого результату. Проведення занять проходить у різних формах: бесіди, конференції, диспути. Ділові ігри створюють для їх учасників умови, за яких студенти повинні усвідлювати сутність ситуації; визначити особисте ставлення до ситуації; розуміти позицію співбесідника; імітувати ситуацію із реального життя.

Паралельно з іншими видами роботи на заняттях ефективним є використання проектної методики в якості активізації пізнавальної діяльності студентів. У контексті розвитку нових освітніх технологій навчальні проекти посідають особливе місце як засіб максимального наближення особистості до реального життя та залучення її до розв'язання конкретних завдань у просторі міжособистісного та ділового спілкування і співпраці. Якщо раніше освіта розглядалася як сума знань, то зараз вона трактується як засіб для інтеграції особистості у навколишній світ, що вимагає вміння спілкуватись і співпрацювати.

Завдяки проектній діяльності студенти можуть самостійно вибрати тему своєї творчої роботи; використовуючи різні джерела інформації, вибрати спосіб її демонстрації. Крім того, за допомогою методу проектів студентам надається прекрасна можливість використовувати англійську мову в ситуаціях повсякденного спілкування.

Проектна діяльність сприяє вдосконаленню навичок роботи студентів із комп'ютером та іншими сучасними технічними засобами. Студенти освоюють електронні версії словників, довідників, енциклопедій; розширюють мовні знання; підвищують рівень практичного використання англійської мови.

Для майбутньої професійної діяльності студентам важливо також навчитися складати ділові листи різного змісту (запрошення, запит, пропозиція, замовлення, підтвердження, реклама та інші). Тренінг телефонних розмов, ведення переписки електронною поштою (складання електронних листів, SMS-повідомлень тощо) теж належать до ключових завдань, виконання яких сприятиме розширенню досвіду студентів у діловій міжкультурній комунікації.

Перспективи подальшого дослідження вбачаються нам у вивченні різних типів ділових ігор, розробці власних завдань для розвитку міжкультурної компетенції і проведенні навчально-дослідного експерименту.

Бібліографічні посилання

1. **Азимов Э. Г.** Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Шукин. – М., 2009. – 448 с.
2. **Герман Н. Ф.** Лингвокультурная идентичность субъекта современной межкультурной коммуникации : автореф. дис. ... канд. культурологии : спец. : 24.00.01 «Теория и история культуры» / Н. Ф. Герман. – Челябинск, 2009. – 20 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, оцінювання / наук. ред. укр. видання д-р пед. наук С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. **Могилевич Б. Р.** Межкультурная коммуникация в контексте социологии культуры / Б. Р. Могилевич // Изв. Саратов. ун-та. Сер. : Социология. Политология. – 2009. – Вып. 4. – Т. 9. – С. 21–25.
5. **Яценко Ю. В.** Сутнісний зміст формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ / Ю. В. Яценко // Вісн. Черкас. нац. ун-ту імені Богдана Хмельницького. Сер. : Пед. науки. – 2009. – Вип. 149. – С. 57–59.
6. **Basta J.** The role of the communicative approach and cooperative learning in higher education / J. Basta // Facta Universitatis. Series: Linguistics and Literature. – Vol. 9. – № 2. – 2011. – P. 125–126.
7. **Edge J.** Essentials of English Language Teaching / J. Edge. – P. : Longman, 1993. – 142 p.
8. **Penny Ur.** A Course in Language Teaching / Ur. Penny. – P. : Cambridge University Press, 1991. – 375 p.

Надійшла до редколегії 24.02.15